

Балада за дрвото (Excerpt in Macedonian)

Translated by: Darko Spasov

Contact of the translator: polatski@gmail.com

Од таа вечер сè беше поинаку во нашето семејство. Разговаравме. Вечеравме и, како и најчесто, разговаравме околу плановите за селењето. Тато веќе беше почнал да праќа барања за ново работно место и за одговорите што ги добиваше живо и загреано раскажуваше, по првите одбивања почнаа да пристигнуваат и покани за разговор и беше оптимист. Мама, пак, секоја вечер ни ги претставуваше понудите за стан од недвижни точки ком. Разговаравме за финансиските можности и ми се допаѓаше тоа што со Ина можевме да си го кажеме мислењето. Но, ако некоја од нас рече: „Е како да не“, тоа мораше да се образложи. Зошто *е како да не*? Што не ти се допаѓа? Зошто? Предлагаш нешто подобро?

Почнав да живеам во некаква средно восхитена состојба. Продолжив да си живеам како ништо да не се сменило. А можев да живеам поинаку. Веќе не ме погодуваше ако некој од моите соученици ми префрлаа или ако ме озборуваа. Се исправив, веќе не одев наведната, и престанав плашливо да зиркам од под очилата. Почнав да добивам што е можно подобри оценки за да имам просек за училиштето во Љубљана. Таа пролет дури ја добив и најпрестижната награда за млади музичари во Европа и со тоа му донесов слава на моето музичко училиште, па дури и на моето основно училиште. На крајот на годината ме прогласија за ученичка на годината. Добив признание и од градоначалникот. И никому не му кажав за нашето селење во Љубљана. Само во себе си се галев со можноста како решение. Маја и татко ѝ речиси ме искасапија со нивните отровни зборови. Моите соученици немаа добри зборови за мене, немаа пофални зборови или охрабрувачки зборови, дури ни критики. Класната, исто како и директорот изнаредија неколку флоскули. Ми беше сеедно. Сакав да си заминам и тоа што е можно поскоро.

Со сето мое внимание ги слушав предлозите на мајка ми за нов стан. На почеток, со сестра ми требаше да си имаме посебни соби. За момент празнина во срцето – дали ќе можам без Ина? И следната мисла – итно ми треба моја соба. Конечно, морам да се сокријам и да откријам која сум всушност јас, што сакам од животот.

Селидбата не беше толку едноставна како што изгледаше на почетокот. Затоа што животот никогаш не е толку едноставен како што сакаме да биде. Тато додуша успеа да добие некоја работа во Љубљана, поради која почна почесто да оди во главниот град, а и мама работеше повеќе. Изгледаше како и обајцата да добија нов елан. Исто како и јас. Со тоа што тие разговараа за тоа.

Одлучивме за преку лето да изнајвиме стан во Љубљана, па да бараме постојано живеалиште што ќе ни одговара. Кога ќе најдеме нешто соодветно, ќе почнеме со продажба на нашиот стан во Приморска. За секој случај, не нè отпишаа од училиште. Што ако не ни тргне, рекоа. Ме стегна во срцето. О, тоа никако! Само сè да биде како што треба и во септември – деветто одделение во ново училиште. Во нов град, во нова средина, со нови луѓе.

Станот што го изнајвиме на три месеци, од почетокот на јули до крајот на септември, беше во Косезе, во терасестите згради. Двособен стан со растреперени светла, огромни фотелји, пластифицирани репродукции по сидовите и, во кујната, четири различни столови околу масата.

Три години подоцна, дознав дека уште тогаш во соседната зграда живеел Мајк, момчето што ми го промени животот.

Само јас имав своја соба. Ина спиеше во дневната соба, со родителите. Поради виолината, рекоа, ќе бидам сама за да можам да вежбам. Тоа не беше добра идеја. Така уште од самиот почеток во Љубљана бев сама. Не можев да заспијам до долго во ноќта од исчекување како ќе биде. Ина понекогаш ќе се искрадеше кај мене ноќе и ќе спиевме неколку часа заедно. Можев да заспијам покрај нејзиното испотено тело и познатиот мирис. Наутро ќе се вратеше во дневната соба без никого да разбуди.

Веќе во втората недела од јули, по втор пат отидов на Хвар, овој пат кај веќе потврдениот нов учител, Никита. На почетокот, постојано ме караше. Сè погрешно правев. „Како ја држиш раката? Не таа, другата, како велите, десната. *Анданте*, пишува! Како учел тебе твој учител? До утре само овој ред вежбање.“ Ама веќе бев навикната на вакви мрчења, така почна и Вили. И двајцата беа сосема безопасни и добродушни со нивните критики.

Немав никој во Хвар. Другите се познаваа меѓу себе, се дружеа, се шетаа покрај ривата и заедно одеа на капење. Признавам, сама згрешив. Првиот пат кога викнаа со

нив, се здрвив и се извадив дека имам многу работа. Вториот пат реков да појдат и дека ќе дојдам, но не отидов. Немаше трет пат. Потоа останав сама. Чувствував дека ми се потсмеваат, знаев дека ме озборуваат зад грб. Ама јас си бев виновна за тоа, иако во тоа време не сакав да си признаам. Ѓаволот во мене, наречен страв, беше виновен. За да не се разочарам од нив, уште од самиот почеток се затворив во својот мрак. Дрвото ги испружи гранките и ме сокри внатре, како сега, и го слушам светот надвор, како да им се случува на другите, а не мене. Важно јас си имам виолина. Понекогаш се чувствував како јас да не постојам, како само виолината да постои. Како самата да станав виолина која може сè да каже, и тоа со сета своја убавина и совршенство, затоа што светот во кој би сакала да живеам е совршен како созвучје од акорди.

Од дома ме известуваа како оди со барањето, односно како не им оди. Становите во Љубљана беа или никакви или претерано скапи. Понекогаш со нив одеше и Ацо, братучедот на тато, архитект. Ретко наоѓаше стан што ќе одговараше на цената или понудата. Ина беше на одмор кај дедо и баба, додека мама и тато одеа на разгледување. Навечер се враќаа истоштени и им беше преку глава од сè. Се плашев кога едниот или другиот ќе рече: „Нема поента, подобро да останеме во Приморска.“

На завршниот концерт во Хвар дојдоа тројцата. И покрај тоа што ми изгледаше дека со Никита нема да се разбереме, и иако другите музичари ме гледаа грдо, со од презир подзамижани очи, на концертот ме ставија како последна, најважна точка. Брилијантно отсвирев. *Андалузиска романса* од Пабло де Сарасате, со бесни замавнувања и со страсна моќ на индивидуумот. При такво свирење ми се чинеше како од виолината во мене да никнуваат корени кои се испреплетуваат со оние на дрвото. Јас и мојата виолина. Не ми треба никој друг.

Враќањето дома траеше, дневно возевме по два часа. Секоја вечер спиевме во различен камп. Ништо не ме прашуваа, ништо не им кажав како си поминав. Беа на завршниот концерт и тоа им беше доволно. И јас не ги прашував. Видов уморни очи и тоа ми беше доволно. Кога пливав, одев далеку од брегот и на морето гласно му кажував што сакам. Сакам да почнам од почеток. Би сакала да имам љубезни соученици. Би сакала во музичкото училиште да имам добро друштво. Би сакала да знам што сакам и што можам. Би сакала да биде поинаку од Приморска. Им зборував на брановите, правев заговор и верував во нов почеток.

Се освестувам, од главната улица несвесно сум свртела кон поранешното училиште. Колку и да сонувам дека чекорам по непознати патеки, мојот чекор секогаш самиот ме враќа на старите патеки. Ме обзема познатото чувство на гадење што ги придружуваше моите утрински одења кон училиштето пред нешто повеќе од три години. Сè додека не се појави Саба.

Саба. Пишувам порака. *Каде си? Јас сум в центар. Ќе се видиме?*

Продолжувам по улицата и повторно размислувам на првите есенски утра, толку гротескно неусогласени со очекувањата од порано. И потоа на промената што ја направи Саба кога го скроти чопорот хиени. Во џебот ми вибрира, добивам порака. *Трети час имам тест математика, мора да го поправам кеџот. Да заврсам и идам, околу 11. Се надевам ќе бидес у центар. Те барам. Се глеаме на старо место. Сори.*

Какво сори, Саба, доаѓаш! Зошто си толку фина? Ќе дојде. Ќе избега од час само за да ме види. Ѐ одговарам: *Супер, свони кога ќе стигнеш, со среќа на математика.*

Училиштето го гледам од далеку. Децата се веќе влезени, дворот е празен, часот очигледно почнал. Само една постара жена бавно води едно момче кон училиштето. Момчето галопира, чантата му потскокнува на рамениците. Ќе доцни, но и нему и нејзе не им е гајле. Свртувам од училиштето, тргнувам кон железничката станица. Може и ќе отпатувам некаде. Некаде каде што не сум бил досега. Во мислите ги бројам парите во паричникот. Немам доволно, нема ни за до Јесенице, а за повратна уште помалку. Освен ако не се скријам во WC. Моите усни се искривуваат во насмевка. Тоа навистина би било нешто ново, нетипично за Ада!

Мобилниот повторно вибрира, нова порака. Се вознемирувам од името. Вал.

Во сколо сум те нема заради тебе дојдов.

Го барам. Гласот му го слушнав пред да прекине свонењето.

„Да?“

„Вал, јас сум во градот, в центар.“

„Зошто? Имаш музичко? На лекар си?“

О, Вал, драг пријателе, многу добро ме познаваш!

„Не. Така излегов до град. Бегав од часови.“

Колку лесно ми тече мислата, како да сум навикнала на ова. Како сево ова да е нормално.

„Идам. Еве сум“, Вал одлучи во следниот миг. „За пола час сум таму. Каде ќе бидеш?“

Може да се договориме да се сретнеме кај сидро. Откако заврши разговорот, го анализирам гласот на Вал. Сè уште не е оној вистинскиот Вал, оној од порано. Долги, ниски вокали, со брзина на одговарање што оди на нерви. Без познатиот сарказам или хумор. Но, сакам да го видам, да ги слушнам неговите зборови, да разговарам со него. И сега ќе дојде.

Понеделникот вечерта се обидувам да се соживеам со мислите на Мајк. Можеби таа вечер воопшто не затворил око. Којзнае како беснеел цела ноќ. Во какви бездна пропаѓал. Што сакаше да каже со последниот негов ес-ем-ес?

Утре ќе бидам пред тебе на училиште. СтМ.

Дали тоа беше саркастична најава, со омраза? Одмазда затоа што повеќе не го слушав? Или, пак, момент на светлина и љубов, фаза на смирување пред нова темнина? Таков беше кога ќе го фатеше. Можеше долго да остане на дното и да не може да се собере. А знаеше и за миг да го промени своето гледиште и му успеваше да се надмине, да се насмее, да има нови идеи и повторно да стане мил и оптимистичен.

Овие две опции се дијаметрално спротивни. Ако во својата порака веќе кова одмазда, неговата одлука се меша со нељубов. Со омраза кон мене. Но, ако има блесок на смиреност, се поздравуваше со љубов. Ама потоа забораваше на тоа. И во новиот бран на страдање, тој веќе не мислеше на мене.

Никогаш нема да знам.

Како и да е, на училиште беше пред мене.

СтМ. Секогаш твој Мајк.

Повторно сака да ме обзеде лутина. Не сакам да ѝ се потчинам.

„Тогаш не мислеше ниту на мене ниту на тебе, Ада“, на крајот рече Вал и зеде камен и го фрлил во водата. Како да ми ги читаше мислите. „Тој тогаш не размислуваше дури ни на себе.“

„Не знам доволно за Мајк“, признавам. „Не знаев ни дека размислува за идејата за смрт, иако многу зборувавме за тоа. Сакаше да зборува за тоа, да, го интересираа тие работи. И самоубиствата, но за другите, оние од литературата или историјата, тоа не. Начини на самоубиство, зошто некој се самоубил. Дури сега разбираам зошто толку го интересираше сето тоа. Тогаш беше некако нервозен, лут на оние што си го одзедоа животот. Веројатно и поради татко му. Јас, пак, не зборував многу. Па... премалку знам за самоубиства.“

„И мене никогаш не ми има кажано дека сака да се рокне. Да, имаше дебати околу тоа дали животот има смисла. И зошто треба да се живее, тоа да. И дека во светот има многу неправди. И дека е тешко да се донесе правилна одлука во животот. Но, тоа не се дебати за тоа дали да се стави крај на животот или не. Па и не е толку заебано! Еднаш си ап, другпат даун! Некогаш за нешто ќе речеш дека е за да се цркне, но... не го мислиш тоа така. А тој, ни пет ни шет, да се рокне.“

„На ист начин како татко му...“

„Не ми се верува! Да, се сеќавам како беше кога татко му се самоуби. Ама тој беше напорен. Имаше трауми од таа војната таму во Далмација, затоа што бил принуден, уште многу млад, да пука во луѓе, дури и во соседите. Фак, навистина. И веројатно татко му не можеше да се носи со тоа и скина конци. Мајк тоа тогаш тотално го уништи. Бевме трето одделение. Долго време не одеше на училиште, не можеше. Му носев тетратки дома за да препишува и за домашно. Не сакаше да си игра, не сакаше да зборува. Едно време дури и пелтечеше. Ептен беше за никаде. У курац и потоа и самиот да го направи тоа!“

Речникот на Вал, со сета своја грубост, секогаш ми ги погодуваше ушите. Но, сега со зборовите го отсликуваме сето тоа што се случи и што сега го преживуваме.

Телефон ми вибрира во џебот. Гледам на екранот. Ана. *Не си на училиште, каде си?*

„Сори, морам да ѝ пишам на сестра ми.“

В град. Треба нешто да завршам, сè океј. Сега разговараме со Вал.

Одговорот доаѓа во следниот момент. *ОК. Чувај се.*

Во ред, драга сестричке. Отсега уште повеќе, зашто повторно сум сама.

„Знаеш што ми се чини? Дека бил тотално изгубен. Дека повеќе не гледал излез.“

Мислата на Вал ме изненадува. И ме смирува. Премногу едноставна мисла. Повторно молчиме долго време.

Се отвора вратата од спалната на Дарја, срцето почнува забрзано да ми чука, непријатно ми е. Во кујната бавно влегува постара госпоѓа. Баба му на Мајк си ја замислував поинаку, како некоја постара тетка, како наведнатите и облечени во црно тетки што ги гледавме во Далмација кога одевме на море. Кон нас, пак, влегува негувана госпоѓа со бела коса, нежно исчешлана во пунџа. Подостарениот врат ѝ го краси ѓердан од бисери. Не е во црно, туку носи пастелна јоргован блуза и темносини панталони.

„Је ли то Ада?“¹ – ни приоѓа и љубезно ме гледа.

Кимнувам, станувам и сакам да посегнам по нејзината рака, но таа ме гушка и долго ме држи. Ми замирисува на далечен мирис на лаванда и лимон.

„Е, моја Ада, што се то тебе догодило...?“² – прошепотува и ме занишува во прегратка.

„Па, на сите, не само мене“, се оддалечувам. „И вам.“ Погледнувам во темните очи. Мајк очигледно ги наследил од баба му.

„Па, да, свима нама, то ти је ужасно. Али Дарја и ти... највише је то ваша болест. Али знај“, сега ме фаќа за раце, „због тебе је био Мајк сасвим други човек. Сасвим други, свијетио је као сунце!“³

„И мене ме промени“, горко се насмевнувам.

„И сад, са тим одласком, још више“, и самата кимнува со главата, а тагата ѝ ги намокрува очите. „И ова куча че бити празна, Дарја“ – воздивнува кон снаата.⁴

Во меѓувреме, Дарја веќе беше подготвила уште една чинија со супа и ја стави на маса. Бабата седнува на маса, а и јас се враќам на моето место.

¹ Дали е тоа Ада?

² Е, моја Ада, што ти се случи...?

³ Така е, на сите нам, страшно. Но Дарја и ти... вам ви е најтешко. Но знај дека поради тебе Мајк беше друг човек. Сосема друг, светеше како сонце!

⁴ И сега, со тоа заминување уште повеќе. И овој дом ќе биде празен, Дарја.

„Навистина не знам што ќе правам сега“, признава Дарја и дозволува повторно да ѝ се наполнат очите со солзи. „Веројатно ќе бидам на работа цел ден. Што да правам...“

„Ма немој мило моје“, бабата се приближува до неа. „Свит че се врти даље!“⁵

„И што ако светот продолжи да се врти? Повеќе нема да ми биде убаво. Сама останав. Ништо не ме радува. Не сакам повеќе да патувам. А и кој ќе сака да патува со мене сега?“

„А и кој би патувал со мене?“ – се слушам како кажувам. Едноставно излета од мене.

„Па, идите вас двоје заједно!“⁶ – едноставно заклучува баба и си ја полни лажицата со супа.

Се погледнуваме со Дарја. И се насмевнуваме со насолзени очи.

„Па да“, вели Дарја. „Би дошла со мене? Во Ирска? Или Мадагаскар? Каде било?“

„Би.“ Се изненадив од себе колку брзо одговорив. Тоа е толку едноставно. Некој те кани и ти прифаќаш затоа што ти е близок и доверлив и знаеш дека ќе ти биде убаво во негово друштво.

„Ето, видите, само да се иде напријед“, кимнува бабата на Мајк. „И дочичете код нас на Брач, заједно или свака за себе. Моја кчи и моја унучица. Што чемо, живот се мора!“⁷ Необично звучат овие зборови. На крајот на краиштата, таа го загуби синот. И сега внукот. Но, можеби токму затоа толку стоички ја поднесува болката.

Гледам во часовникот на сидот. Одеднаш сакам нормален живот. Ритам кој е напорен, пребрз, кој едвај го следиш затоа што има толку многу секојдневни рутини. Часот заврши. Одмина пладне. Морам да се засолнам во моето дувло.

¹ Е, моја Ада, што ти се случи...?

¹ Така е, на сите нам, страшно. Но Дарја и ти... вам ви е најтешко. Но знај дека поради тебе Мајк беше друг човек. Сосема друг, светеше како сонце!

¹ И сега, со тоа заминување уште повеќе. И овој дом ќе биде празен, Дарја.

¹ Никако, мила моја. Светот ќе си продолжи.

⁵ Никако, мила моја. Светот ќе си продолжи.

⁶ Па појдете вие двете.

⁷ Ете, гледате, само да се движи! И ќе дојдете кај нас на Брач, заедно или секоја посебно. Керка ми и внука ми. Што да се прави, мора да се живее!

¹ Па појдете вие двете.

¹ Ете, гледате, само да се движи! И ќе дојдете кај нас на Брач, заедно или секоја посебно.

Ќерка ми и внука ми. Што да се прави, мора да се живее!